

Vermist

**In de jaren tachtig
verdwenen talloze
arbeiders in
Guatemala. De
Nuenense theoloog
Mario Coolen en de
Bredase fotograaf
Piet den Blanken
trekken zich hun lot**

aan. ▶ Pagina's 3, 4 en 5

Suikerrietdrama

Vermist maar niet vergeten

In 1980 zijn in Guatemala ruim honderd suikerrietkappers na een staking van hun bed gelicht en weggevoerd. Om nooit meer terug te keren. Mario Coolen (74) uit Nuenen probeert samen met de Bredase fotograaf Piet den Blanken aan het licht te krijgen wat er destijds is gebeurd. Met succes.

EDINE WIJNANDS

Alejandra Ramirez-Gomez toont foto's van twee geliefde dierbaren die na de staking in 1980 spoorloos verdwenen. FOTO PIET DEN BLANKEN

Hoe één stap een leven kan beïnvloeden. Het is 1972 wanneer Mario Coolen, dan 28 jaar, op het vliegtuig stapt naar Guatemala. De net afgestudeerde theoloog uit Nuenen gaat ontwikkelingswerk doen bij de jonge Turnhoutse pater Walter Voordeckers in Santa Lucía Cotzumalguapa.

Santa Lucía blijkt een provinciestadje met voor het leeuwendeel arme, landloze seizoensarbeiders. Om te kunnen leven, werken zij op suikerrietplantages in de omgeving. Coolen: „Zwaar, mensoeterend werk.” Piet den Blanken, die veel suikerrietarbeid fotografeerde: „In temperaturen van soms wel 40 graden, moeten de arbeiders het riet afbranden, kappen, op stapels leggen. Uren achter elkaar. In de volle zon.”

De arbeiders die Coolen aantreft in Santa Lucía verdienen 1,12 dollar per dag. „Pure uitbuiting”, is hij anno 2018 nog steeds verontwaardigd. „Maar in opstand kwamen ze niet.” Hoe konden ze ook? Ingewikkelde wetgeving maakte het oprichten van een vakbond vrijwel onmogelijk. Commentaar leveren kon tot ontslag leiden. „En schamel of niet, die dagelijkse dollar was voor veel van hen hun

enige bron van inkomsten.”

De pastorale medewerkers van de parochie van Santa Lucía trekken zich het lot van de arbeiders aan, aangemoedigd door de sociaal bewogen pater Voordeckers. Ze beginnen met hen te praten, wijzen hen, met feiten die op de universiteit zijn uitgezocht, op de uitbuiting. „We hadden laten onderzoeken dat een dagloon van 5 dollar een redelijke eis was.”

De arbeiders luisteren, worden zich langzaam bewust van het onrecht en verenigen zich. In Santa Lucía richten zij het Comité voor Boereneenheid (CUC) op en komen, gesteund vanuit het parochiehuis, op het idee het werk neer te leggen.

Staking

In februari 1980 is het zover. De arbeiders van Santa Lucía staken. Hun actie breidt zich als een olievlek uit over andere suikerrietplantages. Duizenden rietkappers leggen het werk neer en eisen, het kapmes hoog boven het hoofd, betere arbeidsomstandigheden en een hoger salaris.

Ze hebben succes. De regering beslist, bij het zien van de massa, om de staking niet neer te slaan, maar de arbeiders tegemoet te komen. Hun salaris gaat omhoog naar 3,20 dollar per dag.

Aanklacht tegen de Guatemalteekse staat

VERVOLG VAN PAGINA 3

Coolen: „Natuurlijk leidde dat tot euforie. De arbeiders, die tot dan toe rechteloos waren, hadden iets voor elkaar gekregen. Het maakte hen zelfbewust.” Maar hun daad bleef, zo bleek al snel, niet zonder gevolgen.

In Breda, aan de tafel van Piet den Blanken, slaat Coolen één van de drie boeken open die de twee Brabanders maakten over de slachtoffers van Santa Lucía. Hij wijst op een foto van een wit gebouw vol rode teksten en vertelt. „Wij werden gezien als de aanstichters. Al medio jaren zeventig, toen duidelijk was hoe Walter zich inzette voor de arbeiders, werd het parochiehuis beklad met anti-communistische leuzen.” Walter Voordeckers werd meerdere malen met de dood bedreigd.

Moord

Op 12 mei 1980, een maand nadat in buurland El Salvador, aartsbischop Óscar Romero is vermoord vanwege zijn kritiek op het regime, stapte Walter Voordeckers zijn parochiehuis uit om de post te halen. Vier mannen wachtten hem op. Zij willen hem ontvoeren. Voordeckers verzette zich, probeert te vluchten, maar zeven kogels belemmeren dat. Hij wordt gedood.

Coolen: „In de periode die volgt is het de beurt aan de leden van het CUC in Santa Lucía.” Meer dan honderd van hen worden van hun bed gelicht, opgepakt en weggevoerd. Soms, als zij niet thuis zijn, wordt hun vrouw, een enkel kind meegenomen. Allemaal verdwijnen ze. Vermoedelijk naar een nabijgelegen kazerne. Om daar te worden gefolterd en vermoord.

Coolen: „Nooit wordt meer iets van hen vernomen. Ze zijn spoorloos. Tot op de dag van vandaag. Niemand weet met zekerheid te zeggen wat er met hen is gebeurd. Geen nabestaande kent hun graf.”

Op het moment van die gebeurtenissen is Coolen niet in Guatemala. Op verzoek van het CUC vertrok hij vlak na de staking naar Canada om daar het onrecht van de rietkappers internationaal op de agenda's te krijgen. Een opdracht waar hij ook na de dood van Voordeckers mee doorgaat,

juist dan. „Ik voelde me verantwoordelijk voor de nabestaanden van de verdwenen arbeiders”, zegt hij.

Terugkeren naar Guatemala was voor hem te gevaarlijk geworden. De daders van de moord op de Vlaamse pater waren weliswaar onbekend, maar het was niet moeilijk te gissen dat zij ofwel agenten waren, ofwel leden van een groep die de steun kreeg van de overheid. Iets dat trouwens jaren later uit internationaal onderzoek bleek.

Die overheid leunde immers op het geld en de support van de rijke grootgrondbezitters en suikerfabrieken. De opstand en het werk van Voordeckers waren de

Expositie

In Breda besteedt het Mondiaal Centrum aandacht aan het Guatemalteekse suikerrietdrama. Tot en met 20 november is er een expositie ingericht met achtergrondinformatie en foto's van Piet den Blanken. Adres: Roland Holststraat 7 in Breda.

Guatemalteekse staat een doorn in het oog. Hoe het ook zij, het was een tegenstander waar de ongeletterde en onvermogen rietkappers niet tegen waren opgewassen. Na de verdwijningen bogen ze het hoofd, kapten door en zwegen opnieuw.

Waarheidscommissie

Op de achtergrond zit Coolen intussen niet stil. Jaren trekt hij bij talloze internationale instanties aan de bel. In 1998 is er een doorbraak. „De waarheidscommissie van de Verenigde Naties deed onderzoek en kwam tot de conclusie dat in Guatemala gedurende de decennia van onderdrukking en burgeroorlog zo'n 200.000 mensen zijn vermoord en nog eens 50.000 vermist.” Cijfers zijn abstract. Ge-

zichten niet. Met dat in het achterhoofd neemt Coolen enkele jaren later contact op met Piet den Blanken. „Ik kende hem, wist dat hij met zijn foto's al jaren probeerde het onrecht op de suikerrietplantages onder de aandacht te brengen.”

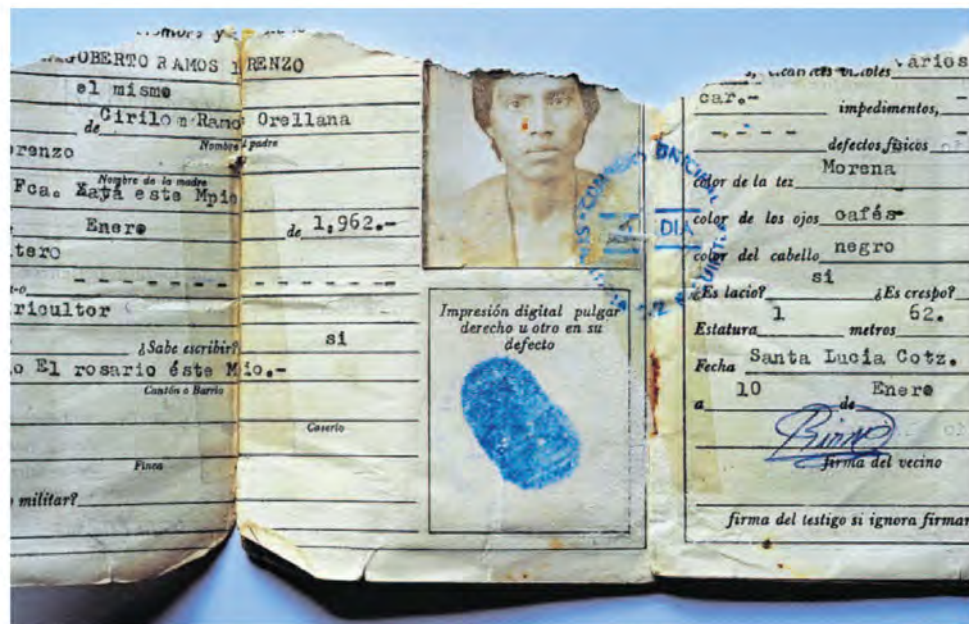
Met hulp van twee vrouwen uit Guatemala beginnen Coolen en Den Blanken verhalen te verzamelen van slachtoffers uit Santa Lucía. Den Blanken portretteert hen, maar struikt ook de omgeving af. Legt de actuele situatie vast.

Niemand weet met zekerheid wat er is gebeurd

Het leidt tot drie boeken. Een kleine 73 portretten. Een monument voor de slachtoffers. Maar ook een bewijs van misstand. Van onderdrukking. Boeken waarvan de paters uit Santa Lucía het eerste deel in Rome persoonlijk overhandigen aan paus Franciscus. „Die het aandachtig bekeek.” En een

Mario Coolen (zittend, foto links) eind jaren 70 met enkele suikerrietkappers. Van Rigiberto Ramos-Lorenzo (rechts) is slechts één foto bekend, dat op zijn door ratten aangevreten identiteitsbewijs.

Bloedige strijd

Vanaf de jaren 70 van de vorige eeuw is Guatemala het toneel van een strijd tussen het dictatoriale regime en een linkse guerrilla. Dieptepunt van deze bloedige strijd zijn de jaren 1982-1983 wanneer onder het bewind van generaal Efraim Rios Montt massamoorden plaatsvinden op de Mayaanse boerenbevolking. In 1996 stellen de Verenigde Naties als onderdeel van een Vredesakkoord een Waarheidscommissie voor Guatemala in. Die brengt aan het licht dat decennialang zeker 200.000 mensen zijn vermoord en zo'n 50.000 vermist. In 80 procent van de gevallen gaat het om mensen uit de Maya-bevolking, 90 procent van de daden wordt toegeschreven aan het leger. In 2013 is Montt veroordeeld voor genocide. Hij is in april 2018 in zijn eigen huis gestorven.

Vermisten worden herdacht (links) en met hulp van dna-techniek wordt geprobeerd hun identiteit te achterhalen (boven). Per toeval werd een politie-archief ontdekt, net voor het vernietigd zou worden (onder). FOTOS PIET DEN BLANKEN

document dat inmiddels ook in handen is van de Amerikaanse regisseur Steven Spielberg. Zijn Shoah Foundation nam enkele getuigenissen over.

Maar bovenal blijken de boeken, de bewijzen, de portretten van hun geliefden, de inwoners van Santa Lucía Cotzumalguapa kracht te geven om de schouders te rechten, in actie te komen.

Aanklacht

Op 1 oktober 2018 stapt een groep nabestaanden in Boulder, Colorado het gebouw binnen van de Inter-Amerikaanse Commissie voor de Mensenrechten. Ze dienen een aanklacht in tegen de Guatemalteekse staat. Eisen niet alleen duidelijkheid over het lot van hun geliefden, maar ook een schadevergoeding en betere arbeidsomstandigheden.

Coolen: „Want die zijn sinds die opstand in 1980 geen haar be-

ter geworden.” De nieuwste foto's van Den Blanken bewijzen dat.

Hoe de zaak afloopt, is ongewis. Maar één ding staat als een paal boven water. Zonder de inzet van Coolen, die er zijn levenswerk van maakte, en zonder die van Den Blanken, die de slachtoffers hun gezicht terug gaf, hadden de nabestaanden wellicht nooit de moed gehad hun zwijgen te doorbreken en hun recht op te eisen.

Piet den Blanken (rechts) en Mario Coolen (boven) blijven de zaak onder de aandacht brengen.

FOTOS PIET DEN BLANKEN EN ARCHIEF BN DESTEM

„Dit is Roberto”, tikt fotograaf Piet den Blanken op een foto. „En dit”, wijst hij op een foto ernaast: „Is zijn zwangere vrouw met zijn oudste zoon José. Roberto was in 1980 student. Hij kwam op voor de rietkappers, hielp bij de organisatie van de staking in Santa Lucía. Dat kwam hem duur te staan. Hij werd bedreigd, moest onderduiken. Zijn vrouw beloofde te volgen, zodra zij was bevallen. Een fatale beslissing. Ze werd opgepakt.” Nooit hebben Roberto en José nog iets van haar of het ongeboren kind vernomen. Roberto weet dat ze dood zijn, maar toch. Er is geen bewijs. Den Blanken: „Elke keer als hij een man of vrouw van zo'n 38 jaar ziet, schiet het door hem heen: 'Dit zou, heel misschien, mijn kind kunnen zijn.' Het kind dat nog voor het werd geboren is vermoord. Toch, als hij ernaar wordt gevraagd, zegt Roberto: „Ik zou het weer doen.”

